

1

Pogostejše vrste rac v Sloveniji / napotki za določanje v naravi

// Blaž Blažič

Med zimskim sprehodom ob večjih slovenskih vodnih površinah lahko opazujemo veliko število vodnih ptic. Med njimi so prav zagotovo najpogostejše race. Za to skupino ptic velja spolna dvoličnost, kar pomeni, da se samci in samice med seboj ne razlikujejo samo po velikosti, marveč tudi po obarvanosti perja. Zaradi vpadljivega perja so samci v času svatovanja dokaj lahko določljivi. Drugače pa je poleti, ko imajo poletno ali eklipsno perje. Takrat postanejo manj vpadljivo obarvani in so precej podobni samicam. V Sloveniji pojavljajoče se vrste rac lahko razdelimo v tri skupine: race plovke, race potapljavke in žagarice.

Race plovke iz rodu *Anas* se prehranjujejo tako, da se prekucnejo navpično na vodno gladino in s kljunom preiskujejo vodno blato za morebitnim vodnim rastlinjem in manjšimi nevretenčarji. Vrste iz te skupine z vodne gladine vzletijo nenadoma in pri tem ne potrebujejo zaleta. Tretja značilnost za določanje pa so perutna zrcala, ki so pri vsaki izmed vrst različno obarvana. Značilna so tako za samce kot tudi samice. Najpogostejše pojavljajoča se rasa plovka na slovenskih jezerih in rekah je prav zagotovo mlakarica (*Anas platyrhynchos*). Samca v svatovskem perju ni težko določiti. V eklipsnem perju pa je zanesljiv znak za določanje samcev te vrste predvsem obarvanost kljuna, ki je vedno živo rumena. Samice se od samic drugih rac plovk ločijo po perutnih zrcalih, ki so modro obarvana. Poleg mlakarice se v Sloveniji pogostejše pojavljata tudi kreheljc (*Anas crecca*) in žvižgavka (*Anas penelope*). Slednja v Sloveniji ne gnezdi, vendar se tu redno pojavlja v času preleta in prezimovanja. Kreheljc pa se pri nas pojavlja kot pogost prezimovalac in izredno redek gnezdilec.

Race potapljavke, ki jih v Sloveniji najpogostejše zastopata rodova *Aythya* in *Bucephala*, so svoje ime dobile po značil-

nem vedenju. Vrste te skupine se potapljajo med prehranjevanjem. Predstavnice potapljavk z vode vzletijo z zaletom. V perutih nimajo zrcal, ki so značilna za prejšnjo skupino rac. Med vrsti, ki ju na slovenskih vodah največkrat opazimo, sodita čopasta črnica (*Aythya fuligula*) in sivka (*Aythya ferina*). Slednji v Sloveniji tudi gnezdita. Na nekaterih večjih slovenskih jezerih jih lahko opazujemo v velikem številu skupaj z zvoncem (*Bucephala clangula*). Ta majhna čokata rasa je svoje ime dobila po značilnem »zvončkljanju« peruti med letom. Nekoliko redkejša zimska gostja je rjavka (*Aythya marila*). Samica te vrste je podobna samic čopaste črnice. Od slednje jo ločijo predvsem široka bela lisa ob kljunu in svetlo rjavi boki.

Najzanimivejša značilnost žagaric iz rodu *Mergus* in *Mergellus* je posebno oblikovan kljun. Na obeh straneh imajo posebne zobce, ki rabijo za lovljenje njihovega najljubšega plena - rib. Ta skupina z vode, prav tako kot potapljavke, vzleti brez zaleta. Veliki žagar (*Mergus merganser*) je največja evropska žagarica. Pri nas je dokaj pogost prezimovalac ter redek gnezdilec. Gnezdi v strmih skalnatih previsih in v drevesnih duplih v bližini počasi tekočih rek. Poleg velikega žagarja se v Sloveniji v času prezimovanja pojavljata še mali (*Mergellus albellus*) in srednji žagar (*Mergus serrator*).

Sedaj pa še namig, kdaj in kje opazovati različne vrste rac. Če se odločimo, da bomo opazovali race plovke, moramo izbrati predvsem plitvejšje vodne površine. Najprimernejše so Sečoveljske soline, Škocjanski zatok in zadrževalnik Medvedce. Za opazovanje žagaric in rac potapljavk pa je bolj primeren obisk katere od večjih slovenskih rečnih akumulacij, kot so Zbiljsko, Ptujsko ter Ormoško jezero. Veliko sreče pri opazovanjih! ●

1: Sivka (*Aythya ferina*) je vrsta race potapljavke, ki jo predvsem v zimski polovici leta lahko pogosto opazujemo na večjih akumulacijskih jezerih po vsej Sloveniji. Na sliki je samica.

foto: Borut Rubinič

kreheljc

sivka

veliki žagar

Pogostejše vrste rac v Sloveniji

Ilustracije Jan Hošek

kreheljc (*Anas crecca*)
velikost: 34-38 cm

sivka (*Aythya ferina*)
velikost: 42-49 cm

črno oko

samica

svetli boki

črno obrobljena
rumena trtica

samec

temno zelena obrazna lisa

kostanjevo rjava
glava

temno siv kljun
brez svetlo
modre lise

rdeče oko

svetlo modra
lisa na kljunu

bela proga nad boki

oranžno siv kljun

samica

črno oprsje

temno zelena glava

samec

samec

pretežno bel trup je
opazen tudi v daljavi

rdeč kljun s
kavljasto konico

veliki žagar (*Mergus merganser*)
velikost: 58-68 cm

oranžno rjava glava s
kapucasto čopo na zatilju

bela lisa ob spodnjem delu kljuna

samica

mlakarica (*Anas platyrhynchos*)
velikost: 50-60 cm

samec

temno zelena
glava

živo rumen kljun

samica

profil race plovke

- podolgovato telo z večjo glavo, za katero je značilno strmo čelo
- rep je dvignjen nad vodo

profil race potapljavke

- majhno zaokroženo telo z okroglo glavo
- rep plava na vodi

na temno sivem kljunu so
prisotne oranžne lise

kostanjevo rjave
prsi

čopasta črnica

rjavka

zvonec

žvižgavka

mali žagar

Objavo ilustracij so omogočili: avtor ilustracij Jan Hošek, ČSO (Česká společnost ornitologická) – češki partner BirdLife International in Alena Klvaňová, urednica revije Ptačí svět, za kar se jim iskreno zahvaljujemo.

Risbo Najpogostejše vrste rac v Sloveniji si lahko ogledate tudi na spletni strani revije Svet ptic. ●